

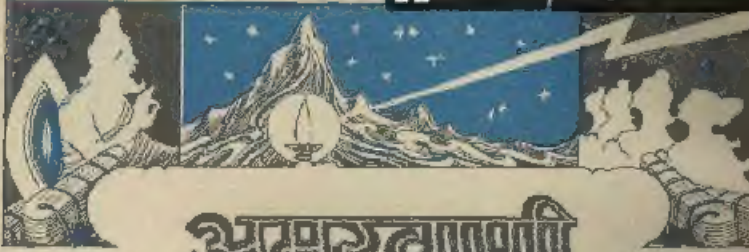
चांदोबा

ऑक्टोबर १९७८

/ 68

अमरव्याणी

असत्य स्वर्गलोकेऽस्मिन्
सततं सकृताः प्रियैः
मर्त्यां नाम्नु मर्यते
विनिपात गतं स्त्रियः

॥ १ ॥

[या जगात बुष्ट स्त्रिया, गती त्यांच्या इच्छा पूर्ण करून त्यांना मुक्ती करीत असूनही त्यांची दुरवस्था झाली तरी तिकडे बघ देऊ नाहीत.]

एष स्वभावो नारीणाम्
अनुभूय पुरा सूखम्,
अल्पा मर्यापदं प्राप्य
दुर्वर्ति प्रजहात्यपि

॥ २ ॥

[स्त्रियांचा स्वभाव असा असतो, पूर्वी कितीही सुख तपश्चोसायला मिळाले असले तरी शेतीला बोधी कटपळा आली की सनेच मतीला प्रवेश देतात व सोडूनही जातात.]

असत्यक्षीला, विकृता
दुर्गत्या हृदयास्मदा
मुक्त्यः पापसंकल्पाः
क्षणमात्रा क्षिराणिः

॥ ३ ॥

[असत्य भाषण करीत राहण्याने विकृत स्वभावाम्या होऊन त्यांच्या जगात पाप आहे ते कळत नाही व पापबुद्धीने जगजगात त्यांचा मनोधन्य होती.]

लब्ध प्रणादा

[६२]

मगर (नर) माकडाकडे गेली. ती उशिरा तर आलीच होती, शिवाय तिचा चेहेरा उतरलेला होता. तो पाहून माकडाने तिला विचारले—“मित्रा, आज तुला यायला तशीर झाला की रे? आणि तुझ्यावर आकाश कोसळल्यासारखं तुमं तोंड दिसतं आहे की रे?”

मगर (नर) म्हणाली—“मित्रा, माझी बायको माझ्यावर खूप रागावली व म्हणाली—“कृपणा, आपले तोंड मला दाखवायला सुला लाज नाही वाटत का? तू दररोज ते माकड तुला जांगळे बेट आहे, ती खाऊन त्याच्यावर काही प्रत्युपकार केलास का? निदान त्याला आपल्या घरी तू बोलाविलेस तरी का? तुझ्या या कुतूहल-पणाला प्रायःचित्तच नाही. म्हणून मला दिरासारखा असलेल्या त्या माकडाला आज

आपल्या घरी घेऊन ये. जाणून सोय्य ते सर्व करू. एवढे तू केले नाहीस तर मी आपल्या गळघाला फास लावून घेईन. नंतर पुन्हा आपली भेट होईल ती परलोकातच!” असे तुम्ही बहिनी, म्हणजे माझी बायको म्हणाली. तिला वचन द्यावे लागले, म्हणून मला यायला तशीर झाला. तर मग तू माझ्याबरोबर बघ. तुम्ही बहिनी रांगोळी घालून तुझ्या स्वागतासाठी तुझ्या वाटेवर होले लावून उभी असेल.”

“बहिनीचे म्हणजे रमतीदारच आहे! कोष्टी दिवसभर बागे बोडीत राहलो तरी माझ्या माणसाने टकळी चालू ठेवणे बरे नाही. देणे घेणे, गुप्त गोष्ट सांगणे ऐकणे, खाणे पि सायला चालणे वा सहा गोष्टी आपुलकी व मनाचा आह्लाद व्यक्त करण्याच्या रीती आहेत. परंतु मी साडावर

राहणारा व तू पाण्यात राहणारा. मी तुझ्या घरी कसा काय येणार? म्हणून तू माझ्या बहिणीलाच इकडे घेऊन आलास तर मी तिच्या पायावर डोके ठेवून तिचा जाहीर्वाद मिळवीन." माकड म्हणाले.

तेव्हा मगर (नर) म्हणाला—“मित्रा या पाण्यावर तलावा बाळूचा एक झोंगर आहे. त्याला लागून आमचे घर आहे. म्हणून तू माझ्या पाठीवर बसून निविजत-पणे वेल.”

एक नवी गंमत पहायला अनुपदायला मिळेल, या शोहाला बळी पडून माकड म्हणाले—“तस असेल तर उत्तोर कसाला?

मी बसलो!” असे म्हणत माकड मगरीच्या पाठीवर बसले.

मगर वाठावरून निघाला. ती खोल पाण्यात जाऊ लागली तेव्हा माकड घाबरून जाऊन म्हणाले—“इतक्या वेगाने जाऊ नकोस गडया! लाटांनी माझे अंग भिजते आहे!”

“येथे पाणी फार खोल वाहे. माकड स्वतःला शाचवू शकणार नाही. ते आता पूर्णपणे माझ्या भुठीत आहे. म्हणून त्याला मी कां घरी नेत आहे, हे सांगायला काही हरकत नाही” असा मनात विचार करून मगर (नर) माकडाला म्हणाले—“मित्रा! माझ्या बायकोच्या इच्छेप्रमाणे तुला ठार करण्यासाठी मी तुला फतवून इकडे घेऊन आले. तुझं घरण आता जवळ येऊन ठेपले आहे. म्हणून तू आपल्या इष्ट दैवताचे स्मरण कर.”

ते ऐकून माकड म्हणाले—“मित्रा! मी तुझ्याशी किंवा तुझ्या बायकोशी असा कोणता द्वेष केला की तुम्ही माझा जीव घ्यायचे ठरविले?”

“तू अज्ञातकारखी जांभळ खातोस म्हणून तुझ्या काळजात अमृत पोचले आहे म्हणजे भुशे काळीज आले तर तिला स्वातारपण किंवा मरण येणार नाही, असे

घरात पाऊल टाकू येणार नाही असे सांगून पाठविले होते.” मगर (नर) म्हणाली.

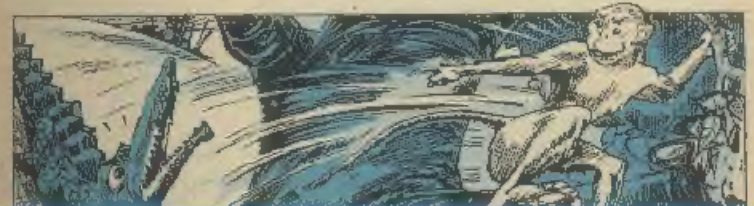
माकडाला तरक्षण एक युक्ती सुचली. ते (नर) मगरीला म्हणाले—“अरेमित्रा! तू ही गोष्ट काठावरच का नाही सांगितलीस? मी नेहमी आपले काळीज जांभळ्याच्या झाडावर लपवून ठेवतो. वररोज मी कितीदा झाडावर चढतो व उतरतो ते कशासाठी वाटलं तुला? ते सुरक्षित आहे की नाही हे पाहण्यासाठीच तर! बहिनीला ते हवं आहे तर मी नाही म्हणून का? परंतु मुळात तिला हवं असलेले काळीज नसता मला घेऊन गेल्यास तर काय फायदा?”

भुशे (नर) मगरीला आनंद झाला. म्हणाली—“तस असेल तर मी तुला पुन्हा झाडाजवळ घेऊन जाते. तू मला आपले काळीज तेवढे दे. ते नवेल तर माझी बायको उपाशीच राहील.” असे सांगून मगर परत फिरली आणि जांभळ्याच्या झाडाजवळ आली. वाटेत माकड सुखरूप परत पोचण्यासाठी वेवाचा भाजा करीत होते. झाडाजवळ

पोचताच उडी मारून झाडावर चढले आणि एका उंच कांदीवर पोचल्यावर दम घेऊन मनात म्हणाले—“देवा, बांचलो! अपात्र माणसांवर कधी विदवास करू नये, विश्वास करण्या योग्य माणसावरही फार जास्त विदवास करू नये, तसा विश्वास केल्यास जिवाला धोका असतो, असे सांगणारा ते उगीच का? माझा भाज पुनर्जन्मच झाला तर!”

तिकडे माकड असा विचार करीत असता मगर म्हणाली—“मित्रा! तू आपले काळीज दिलेस तर ते मी तुझ्या बहिनीला नेऊन घेऊन तिचा उपवास सोडवितो.”

माकड तोंड वेंगावून हसत म्हणाले—“मूर्ख कोठला, चालता हो! कुतघ्न साऱ्या जमातला! कोणाला काळीज काढून ठेवता येते का, मूर्खा! मालास तसा चालता हो! या जांभळ्याच्या झाडांझाली पुन्हा येण्याची गरज नाही. एकदा कोणी मित्रद्रोह केल्यावर पुन्हा त्याच्यावर विश्वास करणा-रचे घरण निविजत!”

जगातील आश्चर्ये :

२००. ७ हजार वर्षांपूर्वीचे गांव

चीन देशाच्या आग्नेय सीरावर त्रिकोण प्रांतात झालेल्या खोदकामांमधून ७ हजार वर्षांपूर्वीच्या अवतर गुहातील संस्कृतीचे सर्वोच्च नदविषयाच्या एका गावाचा शोध लागला आहे. तेथे लाकडाची घरे, हान्याने व दरफळाचे डोंग लाडळून मासे, जैशील इतिहासी हावांची हत्यारे पावरीत. अशी हत्यारे १,८०० व भूदव्यांची खापरे २ सष्ट मिळावी आहेत. फक्त वर्षाग करव्या पुरती परंतु प्रत्यक्ष न विसवारी वंताळी या चौकामाल लागवची आहेत.

येथे कमीतकमी ४८ प्रकारच्या प्राण्यांनी हावे लाववली आहेत त्यात जास्त आहेत ती हरणे, कासवे, इतर प्राण्यात पक्षी, मासे, अस्वले, माकडे, वाघ, गेंबे, हत्ती सुढा आहेत. त्या युगातले खोक सुहेल रूपायने खोदून माहाराच्या शोधार्थ विसृत व सेतोमानी करीत, गृहनिर्माण करीत. हे सर्व ७ हजार वर्षांपूर्वी ते करीत.

भारतूक मात्रिक

[१]

[काहीवर्षां तावाचा अखिल तरुण नोकरीच्या सोप्या राजधानीच्या महाराकडे वसत असता त्याचा वाढत सुटेल्या चोराचिचवो गांवकऱ्यांनी सांगितले. काहीबमनि तरुण गांवकऱ्यांच्या मदतीने लुटेऱ्यांची जणुकाही शिकारच केली. त्यानंतर तो राजधानीच्या जवळ येत असता जितकेतू राजाच्या घोडेस्वारांनी त्याला अकस्मात हल्ला करून काढ केले पुढे—]

चंद्रविला लहुराच्या घोडेस्वारांनी काली-वर्माला अटक करून राजधानीत आणले. इतके घोडेस्वार एकट्याला मोड्याच्या पाठीवर बांधून वेऊन जात असलेले पाहून रस्त्यावर चालणारी प्रजा आश्चर्यचकित झाली. त्यांच्यापैकी काही जणांनी, 'घोड्यावर लुम्ही बांधून जातां आतां तो कोण हो?' अशी चौकशी केली. तेव्हा घोडेस्वारांचा ताईक ऐटीत म्हणाला—

का ? पावे ताव आहे कालीवर्मा. हा आपल्या राज्याचाच फक्त शत्रू नसून धेजारच्या दुर्मुख राजाच्या उपयगिरी नगराचा सुडा शत्रू आहे. याचा जंगलात धरण्यासाठी आम्हांला फार त्रास सोसावा लागला."

चंद्रविला व उपयगिरी दोन्ही राज्यांचा कालीवर्मा हा शत्रू असल्याचे कळल्यावर त्याचा जास्त वृत्तांत कळेल असे वाटून काही लोक राजवाड्याच्या दिशेने चालू

लावले. घोडेस्वारांच्या नायकाने आपल्या घराबरांच्या घोडेस्वारांना राजवाड्यासमोरच्या मैदानात थांबायला सांगितले व स्वतः राजवाड्यात गेला व एका सैनिकाला पाठवून जितकेतू राजाला कालीवर्माला भक्त आणल्याची बातमी कळविनी.

त्या वेळी जितकेतू शेंजारच्या राजा स्वारी करणार असल्याचे वृत्ताकडून कळल्यावर त्याविषयी प्रधानाला सत्का विचारीत होता. कालीवर्मा कैद झाल्याची बातमी कळताच त्याला परमानंद आला. तो प्रधानाला म्हणाला-“प्रधान, कालीवर्मा नावाच्या या अभिय सवणामुळे आपलं कुटुंब राजाची विरुद्ध आलं. आता कालीवर्मा

सैनिकांना आले. त्यांना कुठे पाठवून देणं स्थितीत पाठवून देऊ या का? की त्याला फाशी देऊन त्याचे फक्त प्रेत पाठवून देणं जास्त बरोबर होईल?”

“महाराज, दुर्मुख राजाच्या वसाप्रमाणे आपण कालीवर्माला दोन्हीपैकी कोणत्याही एका स्थितीत खोकर पाठविलेत तरी चालेल. तरी ही गोष्ट सिद्ध झाली पाहिजे की आपल्या घोडेस्वारांनी ज्याला अटक करून आणले तो उदयगिरी राज्यात चौरांना पळवून लावणारा कालीवर्माच आहे की आपली कोणी? तसं तसेल तर आपण वचन दिल्याप्रमाणे केत नाही असच नाही का होणार? राजा दुर्मुखाचा जास्तच राग होण्याची शक्यताही आहे.” प्रधान म्हणाला.

“आपल्या घोडेस्वारांच्या नायकाने एकदून आणलेला माणूस कालीवर्माच असल्याचेच कळविले आहे.” राजा म्हणाला.

“एवढ्या मोठ्या चंद्रशिला नगर राज्यात कित्येक जण कालीवर्मा नावाचे असणार. तेव्हा आपण स्वतः जाऊन ज्या माणसाला कैद करून आणले आहे तो आपल्याला हवा असलेला कालीवर्माच आहे की आपली कोणी, या गोष्टीची खात्री करून घ्यावी, त्यानंतरच त्याला योग्य शिक्षा घ्यावी.” प्रधान म्हणाला.

राजा व प्रधान राजवाड्याच्या समोरच्या मैदानात पोचले त्या वेळी तेथे गंमत पहायला आलेल्यांची पुष्कळ गर्दी जमली होती. प्रधानाच्या आज्ञेवरून घोडेस्वारांनी कालीवर्माला त्याला घोड्यावरून उतरविले.

कालीवर्मा घोड्यावरून उतरल्यावर निर्भयपणे राजा व मंत्री दोघांकडे पहात म्हणाला-“महाराज, आपल्या सैनिकांची माझ्यावर अकस्मात हल्ला करून मला कैद केले. त्यांनी माझा फार अपमान केला आहे. त्याबद्दल त्यांना आपण योग्य ती शिक्षा करावी जशी विनंती करतो.”

ते ऐकून जितकेतू आश्चर्यचकित होऊन प्रधानाला म्हणाला-“प्रधान, याला कोणा-

समोर कसे बोलावे हे कळत नाहीसे दिसते आहे. मी गेली दहा वर्षे राज्य करतो आहे, परंतु आजपर्यंत कोणी इतक्या उर्मटपणाने बोललेला मी पाहिला नाही!”

प्रधान हात वर करून वरडावून म्हणाला-“ए घमंडखोर पोरा! तू महाराजाच्या अनुज्ञेविनाय बोललास याबद्दल तुला तत्क्षण जिरक्यादीची शिक्षा घ्यायला हवी. परंतु तू कोण हे विचारून घ्यायचे असल्या कारणाने तू बाचलास. चंद्रशिला नगर राज्यातून उदयगिरी राज्यात चौरांना वच पाठवून लावलेस, होय की नाही? तुझे नाव काय?”

“माझे नाव कालीवर्मा. की या राज्याचाच एक नागरिक आहे. रावदासीछ खेडेगावांवर राखी अपराधी हुल्ला करून प्रजेचे

पाहिले व म्हणाला—“म्हणजे आपण शिक्षा करायची ठरविली होती तेव्हा कालीवर्मा आहे तर! काय रे, वरमा! तू माझ्या अनुसृष्टिवाय माझ्या काही नागरिकांना ठार केलेस आणि काही जणांना शस्त्राच्या राज्यात पळवून लावून त्या राज्याच्या अधिपतीची विरुद्ध आपल्यास कारण झालास. त्याचद्वारे तुला मी विरुद्धेवर्ती शिक्षा करीत आहे.”

ते ऐकून कालीवर्मा क्षणभरच किकर्तव्या विभूत स्थितीत उभा राहिला, परंतु थोड्याच वेळात स्वतःला सावरून म्हणाला—“आपण दिलेली शिक्षा ही कायदा व न्यायाला घडून आहे का? माझे वहील आपल्या पदरी एक स्वामीभक्त सैनिक म्हणून काम करीत असता युद्धात त्यांना वीरगती प्राप्त झाली. मी आपले गाव सोडून आपली सेवा करण्याच्या हेतूने आपल्या प्रजेला पिडणाऱ्या चोरा-लुट्यांना ठार केले त्याचद्वारे मलाच ही शिक्षा?”

“तुम्हा हा उर्मटपणा बंद कर!” असे म्हणत प्रधान सैनिकांना म्हणाला—“महाराजांची आज्ञा तुम्ही ऐकलीत की नाही? राजधानीच्या बेशीवर घिरीघरून आहे त्यात घाला घेऊन जाऊन फाशी द्या आणि

कडे पाठवून द्या.”

प्रधानाने ती आज्ञा करताच तेथे जमलेल्या नागरिकांना जाश्चम वाटल्यासारखे त्यांच्या दोळ्यावरून दिसले. काहीजण मोठ्याने ओरडून म्हणाले—“हा अभ्याय आहे! महाराज, आपण दिलेल्या या शिक्षेबद्दल पुन्हा थोडा विचार करावा!”

“ओ हो! म्हणजे महाराजांना सुद्धा सल्ला देणारे शहाणे राजधानीत आहेत, म्हणावयाचे! आपचम आहे!” असे म्हणत प्रधान दांतमोठ चाबीत सैनिकांना म्हणाला—“त्या ओरडणाऱ्या राजद्रोह्यांना कैद करून तुरुंगात टाका!”

प्रधानाची आज्ञा होताच घोडेस्वारांनी आपले घोडे नागरिकांवर सोडले. लोक घाबरून जाऊन वाट फुटेल तिकडे पळू लागले. ते पाहून जितकेत त्याच्या मनाचे समाधान झाल्यासारखा हसून म्हणाला—“या बंडखोर प्रजेला कावूत ठेवायला दंडनीती एकच उपयोगी होते. प्रधान, आपण ऐन वेळी बरोबर आज्ञा केलीत!” या शब्दात प्रधानाची स्तुती करून जितकेत आपल्या महालाकडे निघाला. त्याच्या पाठीपाठ प्रधानही निघाला.

प्रजेला दूर पळवून लावल्यावर घोडेस्वारांचा ताईक कालीवर्माजवळ येऊन

म्हणाला—“तू महाराजांची आज्ञा ऐकली आहेसच! या लहान बघात तुला हे जग सोडून जावे लागत आहे, या गोष्टींमुळे मला फार वाईट वाटत आहे. परंतु काय करणार राजाज्ञा आहे.”

कालीवर्मा ते ऐकून संतापला आणि आपली तलवार उभसायला निघाला, परंतु ते शक्य नाही हे ओळखून घोडेस्वारांच्या नायकाला म्हणाला—“तू म्हणतो आहेस की राजाज्ञा किती मूर्खपणाची आहे. ही गोष्ट येथे जमलेल्या नाग काश्चिचाय तुमच्यापैकी एकाच्या हाे लक्षात आलेली दिसत नाही. परक्या राजाला भिऊन आऊन प्रजेचे हित करणाऱ्या भला हा

प्रधानाच्या लुटून नेणाऱ्या काही चोरांना त्याच छेदे गावातील तरुणांच्या मदतीने मी ठार केले, हे जरे आहे. त्यांच्यापैकी काहीजण घाबरून जाऊन सरहद्दीला लागून असलेल्या अवयगिरी राज्यात पळून गेले असावेत. त्याचद्वारे मी जबाबदार कसा काय होईन?” कालीवर्मा म्हणाला.

ते उत्तर ऐकून प्रधानाला वास्तवचा राग आला. म्हणाला—“महाराज, मी विचारलेल्या लहानशा प्रश्नाचे सरळ उत्तर देण्याऐवजी उर्मटपणाने हा एवढे बोलला आणि जर उलट प्रश्न पलाच करतो आहे. मग उत्तर का, आरोपीला योग्य ती शिक्षा नासतचोव द्यावी.”

जितकेतू राजा फाशी घायला निघाला आहे!"

"राज्याचे रक्षण कसे करावयाचे हे रामालाच कळणार, तुला कसे कळणार? वर तर आता चम, तुला फाशी घायची आहे, त्या शिरीष वृक्षानाच पोचण्यापूर्वी, महाराजांनी कीव करून तुझी फाशीची शिक्षा रद्द करून आम्हापस पाठवितीलही. मार्गे काही गुन्हेगार असे फाशीच्या शिष्टेतून वाचले आहेत." चोडेस्वाराचा नाईक म्हणाला.

कालीवर्माला सही आष्टा किंवा, जेव्हा थोडीबेळील नव्हती. काहीवरी युक्ती काढून या सैनिकांच्या हातातून आपली सुटका करून पळून जायचा तो विचार करू

कैल्यावरच करायचा त्याने ठरविले.

चोडेस्वाराच्या नायकाने आपल्या अनुयायांना सावध केले व कालीवर्माला म्हणाला—"भातां दुसऱ्या हातात हातकड्या घातल्या पाहिजेत. हात पुढे कर पाहू!" म्हणत तो पुढे आला.

"आणखी काही मिनिटांतच मला तुम्ही फाशीवर चढवणार आहो, अग या हातकड्यांचं मोंग कशाला? मी पळून जाईन हीच ना भीती, तुम्हांला? तर अग ही जे माशी तलवार. तुम्ही इतके हत्यारबंद मला घेऊन असता मी विश्रुत एकटा कसा काय पळून जाणार?" म्हणत कालीवर्माले म्यानेतून तलवार काढून नायकाला दिली.

नाईक तलवार घेऊन मताची खात्री झाल्याचे दाखवून म्हणाला—"कालीवर्मा, मराला निघालेल्याची शेवटची इच्छा पूर्ण करण्यात पुष्प आहे, असे सांगतात. तू जर पळून जायचा प्रयत्न केलास तर आम्ही दहा चोडेस्वार आहो, हे! दहा तलवारीचे वार तुझ्यावर होतील व तुला परलोकातच पाठवू, लक्षात असू दे!"

नंतर कालीवर्माला सर्वोत्तम चालायला सांगून सर्व चोडेस्वार नगराच्या बाहेर जाण्यासाठी चालू लागले तेव्हा नागरिक त्यांच्या पाठीमागून असलेल्या गल्ल्यांच्या

राजाच्या दुष्टपणाविषयी बोलू लागले.

एका तासाभराने सर्वजण नगराच्या चोडीवरच्या विरीषवृक्षानाजवळ येऊन पोचले. उंच झाडांच्या दाजूला उंच डोंगर होते. एका उंच डोंगराच्या दरीतून एक ओढा वेगाने वहात होता आणि त्याचे पाणी वीस पंचवीस फुटावरून खाली पडत असल्याने त्याचा खाले घबघवा झाला होता. त्याच्या आवाजाने सर्वांच्या कानठळपा वजत होत्या.

चोडेस्वारांबरोबर झाडीच्या आत खिरत असतां कालीवर्मा म्हणाला—"येथेच नाही का तुम्ही बला फाशीची शिक्षा देणार?" असे म्हणत असतां चोडेस्वारांच्या हातावर

तुरी देऊन पळून जायला वाट आहे का हेही तो पहात होता.

चोडेस्वारांचा नाईक उत्तर देणार इतक्यात एका रेड्याच्या पाठीवर बसून येणारी एक कालीकभिन्न आकृती त्यांना दिसली. चोड्याच्या पाठीवर बसलेल्या व्यक्तीने बोक्यापासून पायापर्यंत काळज दुखा घातलेला होता. बुरख्याला डोळ्याजवळच फक्त भोक होती.

रेड्यावर स्वारी करून येणारा तो स्वार आपल्या हातातल्या परशु वर उचलून चोडेस्वार होते त्या दिशेने रेड्याला भरघाव पळवीत येत म्हणाला—"कोण तुम्ही? या शिरीष वृक्षानात पूर्वी फाशी लागलेल्यांची प्रंते आहां की कोणाचे डोके उडविण्यासाठी

आतां आलां आहां?" त्याने कर्कश आवाजात दहावून विचारले.

रेडघाला बावत येत असलेला पाहून घोडे विचकून वाट फुटेल तिकडे पळू लागले. पळून जायला चांगली संधी असल्याचे ओळखून कालीवर्मा आपल्या घोड्याला पुढे उडी मारण्यालासून करणार, इतक्यात रेडघावरचा स्वार विद्युत्वेगाने तेथे आला आणि घोड्याचा लंगाम घरून दहावून म्हणाला-"क्षिरीष-वृक्ष म्हणजे भूत, प्रेत व पिशाच्चांना फार आवडतात! म्हणूनच राजा चोरांना, देश-द्रोह्यांना येथेच मुन्युद्ध वेण्याची व्यवस्था करतो. तू चोर आहेस की देशद्रोही?"

"मी त्या दोघांपैकी एकही नाही. तू कोणत्या जातीचे पिशाच आहेस?" कालीवर्माने विचारले आणि त्याच वेळी रेडघावरच्या स्वाराच्या हातातली लंगाम त्याने सोवण्यासाठी ओढली.

इतक्यात पळून गेलेले घोडेस्वार तेथे आले. त्यांचा नाईक रेडेस्वाराला संतापून म्हणाला-"काम रे, तू हे सर्व काम भार-

रेडेस्वाराने कालीवर्माच्या घोड्याचा लंगाम ओढला व म्हणाला-"मी या नगराचा मुख्य चांडाळ आहे. मला 'अरे पुरे' म्हणतो आहेस का रे तू? महाराज, तुला केव्हां तरी फाशीची शिंसा सांगून माझ्याकडे पाठवितीलच. तेव्हा मी वाळक्या ओणव्यावर आपली कुन्हाड मारून ते तोडतो तशी मुझ्या मानेवर मारून तुम्हा शिरच्छेद करीन!"

"बाबूदया, मूर्खा! मला हा अपमान सहन होणार नाही!" असे म्हणत नायकाने आपली तलवार उपसली. दुसऱ्या क्षणाच्या विद्युत् वेगाने कालीवर्माने चांडाळाच्या हातातली कुन्हाड हिसकावून घेतली आणि घोडेस्वारांच्या नायकाच्या मानेवर घातली.

नायकाने होके जमिनीवर लोटू लागले. त्याच वेळी दुरून "जय आदि भल्लूक की! धैर्यशाली वीर मुबळ की!" असा जय-जयकार ऐकू आला. (क्रमशः)

चंदनवृक्ष

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो जाडजवळ गेला, प्रेत खांघावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मीन होऊन स्मशानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-"राजा, तू जो एवढे श्रम करीत आहेस ते पाहून तुला कोणो अविवेकी मूर्ख समजेल! परंतु काही लोक मूर्ख अविवेकी दिसले तरी कधीकधी अचानकापणे विवेकपूर्ण शहाणपणा दाखविल्याने शाहूण म्हणूनच ओळखले जातात. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला विक्रमवर्मा राजाची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

विक्रमवर्मा मगध देशाचा एक सुवीर राजा होता. विश्वकुंभ नावाचा एक अत्यंत दुष्ट व कारकूनानी याणूस त्याचा मघान होता. तो सर्व प्रभुस हुद्दांवर आपल्या

वेताळाच्या गोष्टी

Fullscren 127 X 20 / 68

लागली.

राजाने प्रधान मंत्र्याला जे स्वातंत्र्य दिले होते त्याचा दुतपयोग करून प्रजेला पिडू लागला आणि प्रजेकडून कर वसूल करून अर्थे अधिक स्वतःच गिळकृत करू लागला. कोणी त्याच्याविरुद्ध बोलला की प्रजेला त्या विराघ्याचा कांटा काढून टाकून बाकी लोकांना आपला दारा दाखवू लागला.

विक्रमवर्माचे बालक्यातले गुरुवर्य राम-शर्मा यांना प्रधानाच्या दुष्कृत्यांची खांगली कल्पना होती. अनेक वर्षे लोटली तरी राजाने प्रधानाचा वेसण घातली नाही तेव्हा रामशर्मांना वाटले की राजाला कदाचित प्रधानाच्या कुल्यांची माहितीच नसावी, ती कळावी या हेतूने रामशर्मा राजाच्या भेटोस मिघाले.

रामशर्मा भेटोला आले तेव्हा राजाने श्रद्धाभक्तीपूर्वक आपल्या गुरुचे स्वागत केले आणि घोडा वेळ औपचारिक बोलणे झाल्यानंतर राजाने आपल्या गुरुवर्यांना येण्याचे कारण विचारले.

रामशर्माने तेथे बसलेल्या वृद्ध मंडळी-कडे उडली नजर टाकून सहेतुक एकदा पाहिले व म्हणाले-"राजा, असे काही विशेष नाही. मी तुझ्या राज्याची किंती

आली आहे एवढेच."

राजाने नम्रपणे विचारले-"गुरुवर्य! माझ्या राज्यकारभाराविषयी आपले काय मत आहे?"

"राज्यभ्यवस्था म्हणशील तर फार चांगली आहे. सर्व प्रजेला चंदनवृक्षा-सारखी उत्तम सावळी लामळी आहे आणि चंदनाचा सुवास तर सर्वत्र दारवळतो आहे." रामशर्मा म्हणाले.

राजा सणभर गंभीर विचारात गडून गेला नंतर काही वेळाने पातपणे म्हणाला-"गुरुवर्य! आपण माझे डोळे उघडले. त्याबद्दल मी कोणत्या शब्दात आपले आभार मानू?"

रामशर्मा व राजा दोघां गुरुशिष्यांचे काही वेळ इतर गोष्टीवर बोलणे झाले. त्यानंतर राजाने त्याच दिवशी आपले विद्यवस्त हेर पाठवून प्रधानाच्या सर्व कार-वायांची चवकणी करून माहिती मिळविली आणि त्याची प्रधानकी काढून घेतली. त्यामुळे प्रजेत उत्साह व आनंदाची लहर पसरलेली पाहून राजाची खात्री झाली की त्याने वेळीच प्रधानविरुद्ध जी कृती केली ती बरोबर होती.

संशय रोगाट सांगून वेताळ म्हणाला-"राजा, माझ्या मनात काही शंका आहेत.

राजाचे गुरु रामशर्मा राजाला प्रधाना-विरुद्ध सावध करायला म्हणून आले होते. परंतु त्यांनी प्रधानाच्याविरुद्ध काही एक नकार केली नाही, उलट राजाच्या कार-भाराची प्रशंसाच केली. हे कसे काय? नंतर इतके दिवस प्रधानाविरुद्ध कागाळपा-पेत अप्रुनही राजाने त्याच्याविरुद्ध काहीच कृती केली नाही, आणि रामशर्माने राजाच्या प्रश्नाने सरळ उत्तर देऊन राज्यात बाळू असलेल्या भोक्ताविषयी एक चकार शब्दही न काढता राज्यकारभाराची प्रशंसाच केली. मग त्याने प्रधानाला का काढून टाकले या शंकेचे समाधानकारक उत्तर माहीत असूनही तू दिले नाहीस तर तुला

नातेवाइकांना आणि अनुयायांना नेमीत असे आणि मनाला वाटेल तसा राज्यकार-भार करीत असे. इतर ठिकाणी तो कितीही दुष्टपणाने वागला तरी राजाभमोर मात्र अत्यंत विनम्रपणे वागे.

राजाला वाटे की प्रधानावर नेहमी स्वतःचा शंकुश डेवण्याऐवजी त्याला पूर्ण स्वातंत्र्य देऊन त्याला त्याच्या स्वतःच्या कर्तव्यगारीचा प्रयोग करण्यास मौकळीक दिली पाहिजे. म्हणून प्रधानाविरुद्ध तफारी अत्यातरी राजा त्यांकडे दुर्लक्ष करी. राजाच्या औदार्याला प्रधान त्याचा अतिरे-पणा व कमकुवतपणा मानी आणि स्वेच्छा-पूर्वक कारभार चालवी. म्हणून प्रजा दुःखी

परिणाम माहीतच आहे, तुझ्या ओव्याची धंभर सकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील."

तेव्हा विक्रमादित्य म्हणाला-" रामशर्मा ज्या कामासाठी राजाकडे आला होता ते त्याने केले. सरळ न बोलता सांकेतिक भाषेत त्याने उत्तर दिले. कारण एक तर मोकळेपणाने सर्व खुलासा करण्या लायक दोषांची भेट एकांतात झाली नव्हती. समोर अनेक दरबारी बुद्धमंडळी होती. 'एकांतात बोलू या का' अशी सूचना रामशर्माना करता आली असली, परंतु त्यामुळे प्रधानाला उत्काळ संशय झाला असता. तो आततायी व स्वेच्छाचारी होता. राजाचा जीव धोक्यात पडण्याची शक्यता होती. म्हणून रामशर्माने सांकेतिक भाषेत मुचविले यात गुरूचा सूत्रपणाच दिसतो. शिवाय राजाची कुशाग्रबुद्धी अथाप जिवंत आहे की नाही हे बेसिल रामशर्माना पहल्येचे होते. म्हणून सांकेतिक शब्दात आपले मत दिल्याच दोन्ही हेतू साध्य

दिले आणि जर राजाची बुद्धी बोधवद्दल असेल तर त्याला सावध करूनही काही कायदा होण्यासारखा नव्हता. उलट त्यामुळे नुकसान होण्याचीच शक्यता जास्त होती. म्हणून रामशर्माने जे केले त्यात त्यांचा सूत्रपणाच विमून येतो. त्यांनी सांकेतिक भाषेत राजाला सावध केले की चंदनाच्या मोहक वासाने आप चंदनाच्या वृक्षाच्या छायेत येतात, राजाला तेवढी सूचना मिळाली व तो सावध झाला. त्याने गुरूचे आभार मानले. रामशर्माने जे सांकेतिक भाषेत आणि राजाच्या कानावर प्रधानाविरुद्ध ज्या कागाळचा आल्या होत्या त्यांत वरचे अंतर आहे. रामशर्माने सांकेतिक भाषेत केलेल्या सूचनेवरून स्थिती हातावाहेर झाली आहे हे राजाला कळले. म्हणून त्याने तत्काळ कुली केली."

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेळाळ प्रतासह अदृश्य झाला व झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

विचित्र कर्ज व वसूली

एका गृहस्थाने आपल्या मुलीच्या लग्नासाठी मोठे कर्ज काढल्यावर त्याला तो दिवाळखोर झाला असल्याचे जाहीर करावे लागले. त्याने आपली सर्व इस्टेट वहा गावप्रमुखांच्या हाती देऊन विवर्ती कर्जाची त्यांनी न्यायोचित कर्जाची फट करावी.

हे कळल्यावर सर्व कर्ज देणारे त्या गावप्रमुखांकडे येऊन त्यांनी दिलेल्या कर्जाच्या रकमा हिवोबाप्रमाणे वसूल करू लागले.

एकजण आला आणि गावप्रमुखांना म्हणाला की त्यांना त्या वसूलकाकडून बंधन राहिले आहे. कारण त्याने त्या ऋणकोऱ्या मुलाच्या लग्नात पंधरा रुपये आशीर्वाद म्हणून दिले होते. अता त्या ऋणकोऱ्या दिवाळे काढते असल्याने त्याला परत आशीर्वाद म्हणून काही देता येणार नाही. म्हणून त्याच्या ओव्यावर पंधरा रुपयांचे कर्ज झाले.

गावप्रमुखांपैकी एकाने विचारले-" आम्ही ऐकतो की लग्नप्रसंगी त्यांनी पंचपक्वान्नांची खेकणे दिली होती, खरे आहे का ?"

"होय तर ! आज तशी जेवणे दिली तर प्रत्येक पात्रामामे वहा तरी मक्कीच खर्च होताना" तो माणूस म्हणाला.

"तुमच्या घरून लग्न घरी जेवायला कितीजण येते होते ?" गावप्रमुखाने विचारले.

"आम्ही चारजण येतो होतो ?" तो म्हणाला.

"तरमग तुमच्यावरच पंचवीस रुपयांचे कर्ज आहे. ती कर्जफेद करा !" गावप्रमुख म्हणाला.

वरपरीक्षा

श्रीगुरुच्या जीमनद्वाराचे नाव लक्ष्मीकांत होते. तो फार लोभो होता. त्याला गोरी नावाची एकुलती एक मुलगी होती. तिचे लग्नाचे वय झाल तेव्हा तिच्यामाठी वरशाभन गुरू शाळे लक्ष्मीकांत विचार करू लागला की आपल्या इस्टीमीत मुलगीच पारस आहे. तेव्हा तबराभुलगा मितव्ययी असणे चांगले. खर्चिक स्वभावाना असता कामा नये.

लग्न जुळविणाऱ्या पध्दत्यांना लक्ष्मीकांतने ती गोष्ट सांगून त्याप्रमाणे स्वतः शोबायला सांगितले. सध्यास जेव्हा स्वतः घडून जाल मुलीला पहायला कोणी मुलगा जाला की तो लक्ष्मीकांतने अंगणात हुंड्यात भरून ठेवलेले पाणी घेऊन पाय धुवून घरात येत. मध्यस्थाबरोबर आलेला मुलगा पाय धुवायला किती तांब पाणी घेता त्यावर लक्ष्मीकांतची तबरा अस.

लक्ष्मीकांतची अशी समजूत होती की जी तरुण पाणी वापरणाऱ्या सर्वप्रथिरी वाढणत नाही त्याला कधी खर्चाने आयुष्य घालविण जमणारच नाही अशा कसोटीवर मध्य स्थानी आणलला एकही तरुण लक्ष्मीकांतला पसत पडला नाही.

म्हणून मध्यस्थ केशवभट यांनी म्हाळ घेऊन यायच सोडून दिल. गौरीलाभुडा वडिलाची ही पद्धत आवडला नाही. तिला वाटू लागल की आपले लग्न करून दण्याची दच्छान वडिलाच्या मत्तात तसाची कारण गोरी ज्या मुलाशी लग्न करायला तयार होती त्याना सुडा एकेक करून तिच्या वडिलारी घरत पाडविले होते. पुन्हा मुलगा पसत जाई की नाही याची लक्ष्मीकांतने कधी चौकशीमुढा कधी केली नाही. तिला वाटू लागल की आपल्या नाश्यांत लग्न व्हायच लिहिलेच तसाचे ती गोष्ट

तिने आपल्या मुली सवोच्यारिका पावणे सो म गिनली. तिचे कुलत भाऊ एकद तिच्या घरी पढायला आला होता. त्याने शंभारचवा खोलीत दावा मंत्रिणीचे ज सभाषण चालू होते ते ऐकल.

त्याचवर काही दिवसांनी केशवभटनी एका तरुण मुलाला लक्ष्मीकांतच्या घरी मुलीला दाखवायला घडत जाल. केशवभटनी मचवाप्रमाण पाय धुवून घरात गेले परंतु तो तरुण मुलगा पाय धुतल्या निवाय घरात गला ते पाहून लक्ष्मीकांतला वाटले की त्या मुलाला जेवून पांड वीर काही जाले असाचे किवा वहाण लागली असावी कारण तो मुलगा आपल्या तवीन चपला हातात घडत गाला होता म्हणून लक्ष्मी

कांतने मुलाला पाय धुवून यायला सांगितले परंतु विकडे दुर्लक्ष करून तो आत खुर्चीवर बसून बसला. तेव्हा लक्ष्मीकांतला वाटले की कदाचित तो बहिराभुडा असावा.

तो तरुण खुर्चीवर बसल्यावर आपल्या पायाला बांधून ठेवलेले जुने फाटके कागद काढून म्हणाला—“मी पाय धुतल नाहीत त्याबद्दल आपण काही गोरसयज करून घेऊ नये. आपण कित्येकदा बाहेर जातो आणि बाहेरून घरी परत यतो म्हणून प्रत्येकवेळी व्यर्थ पाणी खर्च करण मला आवडत नाही. म्हणून मी हे गडी कागद प्रत्येक वेळी पायाला बांधून घेता.

मुलाचे पाय स्वच्छ होते व ती बहिराभुडा नाही याची खात्री पटली परंतु

लक्ष्मीकांतन त्याला विचारले-“परंतु काय हो, तुम्ही बरोबर नपला आपल्या होत्यात नाही का? त्या घालून का नाही आणत?”

मी नपला विकृत घेतल्या त्या रस्त्यावर वाहून येऊन घायाळ का?” मुलाने तो प्रश्न करून लक्ष्मीकांतच्या हाकेचे तिरमन केले.

तरमण एवढा खच वळत चपल विवृत वण्याची गरजच काय होती? लक्ष्मीकांतन विचारले.

ता तळण थोडा गंगत-वांगारवा होऊन म्हणाला. मा चपला हातात धरून पल्ल्यासाठी हुडकी की तूमच्या क्षमतेत कोणा घाला दारिद्र्य भिरगला म्हण नथ को याच्यात चपले खरेही करायची कायकी मुद्धा नाही चपला पायात घातल्या काय कडा हातात नेच्या काय त्यात वाही कडलपणा किवा मोठपणा याडाच असतो?

त्या तळण मुलाचा ता भितवय्य पाहून लक्ष्मीकांत नक्तित झाला तरी त्याच्या मनान्त एक शका गडून गेली म्हणून त्यान

विचारले-“हे वया म गळत विचारना त्याबद्दल तुम्ही रागावू नका हे म्हो कागद फुकट मिळतान का? त्याची मुद्धा थोडी फार किमत असतेच, ते नाते का व्यर्थ अम पळ काही म्हणू लाभाभा ना तळण मुलाग मधयन त्याला संववून म्हणाला. ‘तुम्हाला काही कफायन बरावी ते कळत नाही वाटल’ आमच्या बरी दरराज संपाव कसा होना वाटल तुम्हाला? या रडोकागदाचा काळ करूनच!”

ते ऐकून लक्ष्मीकांत अवाव आपला त्यान गीरीच लग्न त्याच्याशी करून दिल लक्ष्मीकांतच्या जावयाच नाव गोपाळ होते त्यान लक्ष्मीकांतच्या घरी वण्यापूर्वी त्याच्या चिक्कपणाची सर्व पाहिली बाराली करून घेतली होती चांगली स्थळे आली असूनही लक्ष्मीकांत का नकार देत आला हे त्याला माहीत झाले होते चिक्कपणाची कमाल करून दाखविण्याची यत्नगता उमा व कंठभट्टाच्या सल्ल्यात त्यान मीजले आणि त्याला त्यात यश मिळाले

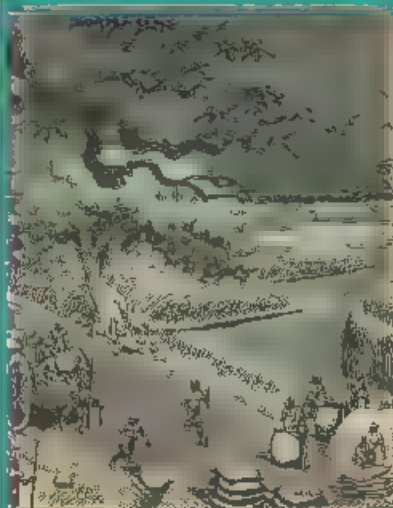
भुताचे नाटक

एका गावात गणेश्वर नावाचा एक व्यापारी रहात असे त्यान व्यापार घन संपादन केले आणि ते सर्व आपला मुलगा लक्ष्मीकांत याचे नावो ते ठवून देऊन कायमते डोळ मिटले लक्ष्मीकांतने जेव्हा प्रत्यक्ष डोळ्यांनी ते घन पाहिले तेव्हा तो धक्कच झाला त्याने तिजोरी अधून पाहिली मोन चांदी आणि दागिन्यांचे ढीग त्याला दिसले त्याला आनंद व्हायच्या एवजी त्याच्या हृदयाचा बरकाप उडून गला एकदं घन घात बाळगून ते व स्वतःचा जीव जोरापासून बांचविणे सोपे नव्हते

म्हणून लक्ष्मीकांतने आपल्या सपत्नीच्या रक्षणासाठी एक युक्ती झाली त्यान सर्व घन दोन हुड्यात भरले आणि मध्य रात्रीच्या वळी गावाबाहेरच्या वडाच्या झाडाखाली ते पुरून ठेवले लोक रात्री अपरात्री त्या बाजूला मुनांच्या भोतीन

फिरकत नसत वयाच्या झाडावर भुते आहत असे गावकऱ्यांना वाट लक्ष्मीकांत त्या झाडावर भूत असल्याची खात्री व्हावी यासाठी नाटक रचले तो स्वतः वेष पाळतून घनाचे नाटक करीत असे त्यान वडाच्या पाडाखाली घन पुरून ठेवले असल्या कारणाने त्यालाच त्या मिर्जन स्थानी पाहारा शवा भास तो कोणाच्या नजरेस न पडता भुताचा वेष धारण करून झाडाखाली रात्रभर हिट आणि उजाडण्या पूर्वी घरी परत येई

गावात बशी अफना पसरली की वडाच्या झाडाखाली कोणतीही भूत रात्र भर फिरते लक्ष्मीकांतने गावात ही अफना पसरवितांना असेही सांगितले की त्याचा बापूच भूत बासा आहे आणि वडाच्या झाडावर त्याने आपले ठाणे केले आहे मध्यरात्री कितीक गावकऱ्यांनी भूत पाहिले

असल्याचे सवे मानू लागले अशा तऱ्हेने गावांतले जीवन अस्तव्यस्त होऊन गेलं.

गावात दारिद्र्य दिवसदिवस वाढू लागलं ते सुद्धा लहशेरला फायद्याचे झाले आपल्या दुकानातला साल तो पांढऱ्या भावाने विकून खूप पैसे मिळवू लागला.

अशा परिस्थितीत एके दिवशी छोटू आपल्या कुत्र्याबरोबर त्या गावी आला गावात पाऊल टाकताच त्यानं गणूशेट भूत झाल्याची गोष्ट ऐकली आणि त्याला गावकऱ्यांची कीव आली त्याला फार वाईट वाटून त्यानं विचार केला की गावात भूताची जी दहशत वाढली आहे ती इतर ज्ञानी तरच गावकरी म्हाली होतील परंतु न साध्य व्हावे यासाठी उपाय करण्यापुढीं गणूशेटचे भूत आहे कसे हे पाहिलं पाहिलं नव्हे दिवशी रात्री छोटू ज्या तिजने प्रदेशात भूत राहिले त्या वडाच्या झाडावर चढून बसला अंधराचीच्या भुमराने लखूशेट तेंप आला आणि भुताचा वेध धारण करून झाडाखाली हिडू लागला तेव्हा छोटूच्या मनात निरतिराळ विचार येऊ लागले काहीतरी गणूशेटचा अभिनेतृ करून प्रजला भोशे दाखवीत आहे परंतु हे नाटक तो का वरे करीत असावा?

होताच्या दहशतीमुळे गावातली सभे कामे बंद पडू लागली. शेतात राखण करायला जायला कोणी धननाश झाला. शेजाऱ्या गावाभूत चोर येऊन पिके कापून नेऊ लागले. गावात कोणी माणूस विजा

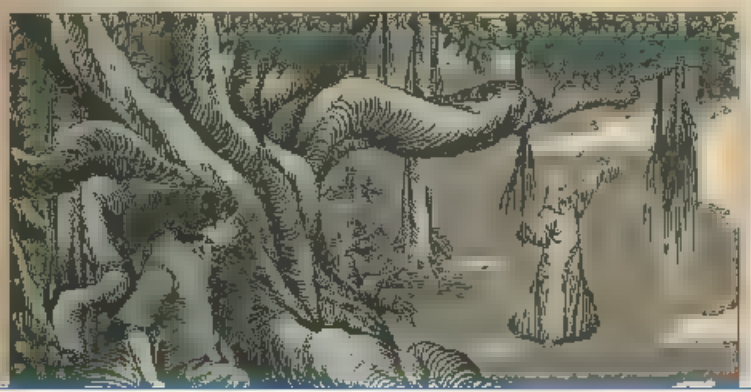
गावक यांना शस्त्रधार करून छळणं या या दुष्ट माणसाचे विष काढून पाहिलं.

असा विचार करून उजाडण्यापूर्वी जव्हान लखूशेट घरी परत जाऊ लागला तेव्हा छोटू त्याच्या पाठीमागून चालू लागला. ते ज्या घरात गेला त्या घरात कोण राहता वगैरे सर्व माहिती गावकऱ्यांना विचारून घेतली गावकऱ्यांकडून त्याला कळलं की लखूशेट हा गणूशेटचा मुलगा असून बापाचे त्याच्यामाठी अपार घन मागे ठेवले आहे बाता बाप भूत झाला असून गावकऱ्यांना छळतो आहे.

छोटूला आता भुताच्या नाटकाचे कथानक चांगलं कळलं हा लक्षात घेऊन बाप भूत झाल्याची अपवा पसरवून स्वतः पाहिलं तुला?

भुताचा वेध धारण करतो व गावकऱ्यांना भीती दाखवतो आहे याच्या पाठीमागे त्याचा काहीतरी स्वार्थ नव्हतीच असला पाहिलं आपल्या घरातच घन कोणीतरी चोर लुटून घेऊन जाईल याची मुळीच काळजी न करता तो नवाच्या झाडाखाली रात्री फिरतो आहे, म्हणजे त्याच्या मुळाशी काहीतरी कारण असलं पाहिलं.

ज्या दिवशी काळोख पडताच छोटू नकली दाढीमिवा लावून लखूशेटच्या घरी गेला आणि मोठमोठ्याने हाका माक लागला. "गणूशेट ऐ गणूशेट! दार उघड! लखूशेटने दार उघडून छोटूकडे ओस दृष्टीने पहात विचारलं- "तू कोण, काय पाहिलं तुला?"

“मी गोविंदसिंहाचा मुलगा! गणेशेटला बेटाकडे आहे” छोटुने खुर्चीवर बसत उत्तर दिले

छोटू म्हणाला ते ऐकल्यावर चकित होऊन लखुशेटन विचारले—“ते माझे वडील होते ते वारल्यात! पुष्कळ दिवस झाले आहे काय काम होतं तुम्हांला त्यांच्याजवळ?”

छोटू उडावर काळजी वाटत असल्याचे लोण करून म्हणाला—“माझ्या वडिलांना तुमच्या वडिलांकडून एक लाख रुपये मागचे आहेत मी ते वसूल करायला आलो आहे

लखुशेटन स्वतःच विचारले—‘काय

कडून एक लाख रुपये कर्जाकडे घेतले होते? ते मी फडल पाहिले?’ वा रे वा! माझ्याजवळ हे राहते घर मोडून घुमते काही एका तऱ्हेने एका कथडोवलीवर ताई! पाहिले तर घराची झडती घेऊन पहा मला दाम वेळच लायला मिळण्याची मागमार आहे’ असे सांगून लखुशेटने तिजोरी उघडून दाखविली

सर्व घरात तुडकून पाहिल्यावर वस्तुस्थिती छोटूच्या लक्षात आली लखुशेटन सर्व घन द्या सुतांच्या काड्यावरून लपवून ठेवून राखी भुताचा वेष धारण करून तिथे पाहारा देतो आहे आणि राखी त्या बाजूला कोणी बंध्याचे साडस करून नये पायाठी त्याने हे नाटक रचले आहे

त्याचा तर्क ठीक असल्याची खात्री घटल्यावर छोटू लखुशेटला दगडावून म्हणाला—“हे बंधू लखुशेट! कर्जाचा भेद कर्जे आहे! तू पाहिजे तर आपले घर वीक बाणव्ही तांदूलावर स्वतःला वीक माझ्या वडिलांनी दिलेलं कर्ज तू फडल पाहिलेच नव्हतेतलं तुला माझ्या वडिलांच्याविषयी माहीत नसेल!”

तेव्हा मनापून लखुशेट म्हणाला पुन्हा तू असे काही म्हणालास तर तुझं शतक येथेच परतेल माझे बाबा भूत होऊन

दूर भटकून येईल म्हणून सांगितला आहे लावीत नाहीत तुझं बाप गोविंदसिंह माझे काय करणार +?

ते ऐकून छोटू मोठ्याने हसून म्हणाला—“अम्ह माझ बाबासुद्धा मेल्यावर भूत शाल जगून आणि मांवाच्या कासपास मांवा फिक्त असतात भूत झाल्यानंतर त्यांनी ज्यांना ज्यांना कर्ज दिले होते त्यांच्या मातगुटीला बसून कर्ज वसूल केले आहे वा कोणी कर्ज फडेत नाही तो वक्त आकून कर्जाचा फेद करीत आहे. ते तुझ्या बांडलावर हल्ला केल्याशिवाय राहणार नाहीत ते घेतले नाहीत तर तुझ्या मानगटाला बसतील. म्हणून कर्ज वसूल करायला मी आलो आहे तू मला रिकाम्या

हातानी परत पाठविलेस, तर तुझ्या दिवाच काप होईल ते मला नाही साफता येणार. माझ्या जवळ पैसे नाहीत अशी वनवावनची तू माझ्या जवळ एक वेळ करशील, परंतु भुताला तू कोठे घन ठेवले आहेस ते कळणार नाही असे नाटक का तुला कर्जाची गोष्ट तुला माहीत नाही असं तुला म्हणणं आहे का? बरे तर, मी निघालो आहे भ्रमकावून मांगून छोटू नेथून निघून गेला

लखुशेटला वाद लागल की तो घेरी यत्न पडणार. सुताचे सांग कळत नव्हत्याला भीती दाखविले सोपे आहे परंतु खरोखरच भूत पाठीची लागल तर आपली काय स्थिती होईल?

तरी त्या दिवशी रात्री लखशेट भूताचा वेप धारण करून वडाच्या झाडाखाली हिडू लागला. परंतु त्याचे पाय थरथर कापत होते कारण त्याला सारखी घामती वाहत होती की कोणत्याही क्षणाला गांवदिसगावे भूत याच्या समोर उभे राहील त्या निर्भय स्थानी एकट्याने भूतापों दोन हात करण्यापेक्षा आपले धन घेऊन घराची वाट घरणे जास्त शहाणपणाचे होईल चोराची सोनी भूतापेक्षा कमीच वाटली त्याला.

असा विचार करून लखशेटने अज त्याने हांभी हड घुळून ठवले होते तेथे खणून ते बाहेर काढले त्याचे वेळी छोट्ट झाडा-बळून झाली तरी साकून लखशेटच्या समोर दन म्हणून उभा राहिला लखशेट भीतीने थरथर कापत मोठ्याने किकाळी फोडून ओरडला छोट्टने त्याला धरून वडाच्या झाडाला बांधून ठवले आणि त्यापुढ्या कुऱ्याला त्याच्यावर नजर ठवा-यला तेथे ठवून गानक्यांना बोलावून घेऊन आला म्हणाला जेला सर्वे या

त्याला दाखवितो ' गावकऱ्यांनी लख-शेटला ओळखले छोट्ट म्हणाला- तुमच्या पैकी कोणाला कल्पनादेखील नसले की गणशेतने संपण्यापूर्वी गावकऱ्यांना पिलून लुटून किती पैसे जमविले होते ते ते गावकऱ्यांना कळू नये म्हणून त्याच्या लकाने या हडघ्यात मरून येथे बाणून घुळून ठवले आहे आणि गावकऱ्यात अशी अफवा पसर-विली आहे की त्याच्या बापाचे भूत रात्रभर पाहारा देते आहे. आता गावकऱ्यांनीच ठरवायचे आहे की यातला गावकऱ्यांचा वाटा किती आहे? सर्वांना हे परत मिळाले पाहिजे ते कोणत्याही स्वरूप मिळी भूताची भीती दाखवून लखशेटने गावकऱ्यांना छळले त्याबद्दलही त्याला अहले प्रडल असे काहीतरी घडले पाहिजे.

त्यानंतर छोट्टने दोन्ही हड घेताची बिल्हेवाट लावण्यासाठी गावप्रमस्त्रांकडे ठवले आणि आपल्या कुऱ्याला घेऊन गुढल्या मुक्कामाला निघाला.

शहराचे वारे

सखाराम हा आपल्या गावातला साऊन-पिऊन सुखी असा गावकरी होता. शतीभाती बरोबर त्याच्या नारळाच्या व ओल्याच्या बागाही होत्या.

त्याचा भावा केशव दहा वर्षांचा झाला तेव्हा त्याचे आईबाप वारले व तो अनाथ झाला आणि मामाच्या घरी पळून राहू लागला. सखाराम दर खावड्याला गादीत फळे भरून शहरातल्या बाजारात विकत असे त्या वेळी तो भाक्याला बरोबर नई. भारतेत केशवने एकावे फळ साल्म तर सखाराम त्याला काही म्हणत नसे उलट कळ किवा आमा स्वतःच्या हाताने काढून त्याला खावला देत असे. परंतु शहरात गेल्यानंतर तो केशवला एकाही फळाला हात लावू देत नसे त्याने कुजक्या फळाला हात लावला तर म्हणे- हे विकले तर कोण पैसे मिळवील. साल्मस तर काय

मिळले रे?" परंतु शहर सोडल्याबरोबर मान मामाचा व्यवहार एकदम बदले.

केशव मोठा झाला तेव्हा सखारामाने जापस्या बुलीची त्याचे लग्न करून दिले व म्हणाला-"केशव तू आता एक जबाबदार गृहस्थ म्हणून राहले पाहिजेस तुला मुलबाळ होतोल खडगावात काय मिळणार? शहरात खूप पैसे मिळविता येतात तू आपल्याबरोबर भांडवल म्हणून पाहिजे तितके पैसे घेऊन जा आणि व्यापारधंदा कर."

केशवला गावातच राहणे आवडत होते. शेतीभातीत त्याला रस वाटे. म्हणून तो मामाला म्हणाला-"मामा! मी शहरात राहू लागलो तर वेचे शेतीभातीची कामे कोण पाहणार? तुम्हाला नको का मदतीला कोणी?"

सखारामाने केशव म्हणाला त्याकडे दलेंछ फेले व म्हणाला-"माझी काळजी

करू नकोस माझी काय ठीक चालल आहे इकडची सर्व कामे मी पाहून घेईन मू शहरात जाऊन व्यापार कर"

शेवटी नाइलाजाने केशव बायकोला घेऊन शहरात राहू लागला तेथे त्याने एक चहाचे हॉटल काढले दोन महिने चालू तिकडे खेडे गावात एकटा सखारामच सर्व कामे पाहू तरी धोडाचळ काढून तो भाव्याचा वडा पहायला शहरात आला

हॉटेलातून केशवने सखारामाला जन असलेला पुसून पाहिले. तो लगेच गल्ल्या वरून उठला आणि आपल्या जागी एका नोकराला बसवून म्हणाला-"मी धोड्या वेळाने घेतो, तू गिन्हाइकाकडून पैसे घे" असे सांगून तो बाहेर निघून गेला.

शोधन हॉटेलात आला तेव्हा केशव कोठली गला असल्याचे त्याला कळले त्याला भूक लागली होती त्याने भूष पोट भरून खाऊन घेतला व सतल यावर उमलवला नोकराला म्हणाला-"मी केशवचा मामा आहे बर का रे! मी त्याच्या घरीच जातो आहे त्याला मी आलो असल्याचे सांग"

"होय, पण तुम्ही खाल्ला त्याचे पैसे देऊन जा." नोकर म्हणाला

"पैसे कसले रे? हे हॉटेल माझा भाव्याचेच तर आहे?" सखाराम म्हणाला.

"असे किती लोक मामा काका होऊन येतात रहित्याने पैसे द्या आणि मग जा कोट ते!" नोकर म्हणाला

सखाराम भीतपोन्न म्हणाला.

थोड्यावेळाने केशव परत येऊन पाहतो तर सखाराम कणीक भिजवीत बसलेला दिमला. म्हणाला-"पाहिलस केशव! आज माझ्यावर काय प्रसंग ओढवला आहे तो!" असे सांगून त्याने घडलेला सर्व वृत्तांत सांगितला

केशव म्हणाला-"मामा! शहरातल सर्व लोक असेच आपण त्यांना खरे सांगितले तरी त्याचा विश्वास बसत नाही." त्याने मामाच्या मनावे सांत्वन केले

रात्री बरी दोन जवाक्या बसल असतां केशवची बायको वादतांना म्हणाली-"ज्या

नोकरीत जावांचा भसा अपमान केला त्याला कामावरून काढून टाकावे

"परंतु त्याची त्यात चूक काय? ती चूक अज्ञानाने झाली आहे उद्यांपासून त्यांना हॉटेलात काय वाटेल ते खाऊ दे मामा खाणार नाही तर कोण खाणार?" केशवने बायकोची समजूत घातली

ते ऐकून सखारामाच्या मनावे समाधान झाले परंतु कुमन्या विदगी सखाराम हॉटेलात गेला तेव्हा तेथे त्याचा भाचा जसा वांगला ते पाहून सखाराम धक्कच झाला.

केशव स्पष्ट शब्दांत त्याला म्हणाला-"तुम्हाला काय वाटेल ते खा, परंतु जास्तता त्याचे पैसे देऊन जा प्रत्येक रोजा

हिसोन ठेवावा लागतो. नाहीतर माया या महाराज व्यापार करत काय हो होणार?"

त्या दिवशी रात्री केशव घरी आला तेव्हा बायको म्हणाली—"तुम्ही बाबांना हॉटेलात मिठाई वगैरे काहीच आणला दिली नाहीत वाटेने? मीच घरी करून आडते आहे!"

ते ऐकून केशव तिलाच सांगायून म्हणाला—"काय म्हणालीस? पक्वान्ने करून वाडणार? वा रे वा! आमचं घर म्हणजे धर्मशाळा आहे का? वाटेस त्याने मावं आणि वाटेस ते आऊन घेऊन करावी. मरमांची गोष्ट सोड. तरी पक्वान्ने खाऊन काय मिळणार आहे ग? विकली घर चार पेहे तरी मिळतील. बेकार खर्च करणे मामांनामुद्धा आकडत नाही."

जेवणखान आटोपल्यावर सखाराम केशवला म्हणाला—"केशव, तुम्ही हे वागणे कला मुळीच आवडले नाही."

"मामा! मी तरी काय करू? या महाराज राहणं हे असंच असतं! तुमच्या

पातूना जाणत नाहीत काय? त्यांना पणी तुम्हीमुद्धा अथवा नव्हता का सांगत तुम्ही माझ्या सर्व इच्छा पूर्ण करून मला तुम्ही हीच तर शिकवण दिलीत. मला घरी वाटेस ते आणला आणला घातलेत परंतु बाजारात पोचताच तुम्ही कधी एकाही फळाचा हात लावू दिला नाहीत. मी तुम्हांला पूर्वीच सांगितले होते की मला महाराज राहणे बिलकुल आवडत नाही. परंतु तुम्ही माझं ऐकलंत नाही!"

असं सांगून केशव गप्प झाळा. सखाराम राजभर विचार करीत होता. सकाळी गावी परत जाताना म्हणाला—"केशव! आता हे शहरी जीवन आपल्याला नको. हॉटेल बिकून टाक आणि तुम्ही घरी निघून या."

ते ऐकून केशवला परमानंद आला. एका आठवड्यातच त्याने आपल्या हॉटेलाचा व्यवहार कोणांना तरी सोपविला आणि बायकोला घेऊन आपल्या माभाच्या गावी परतला.

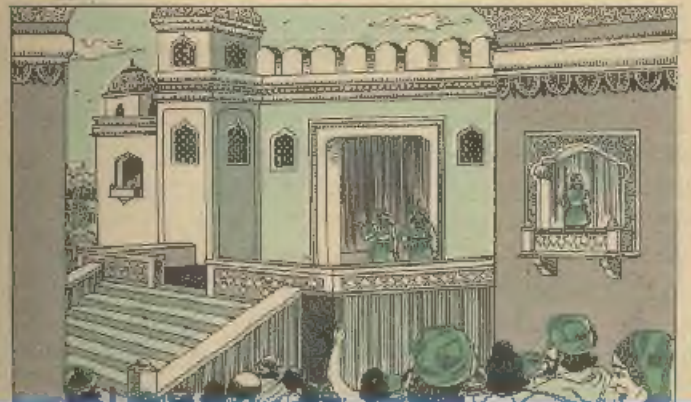
भिकारी

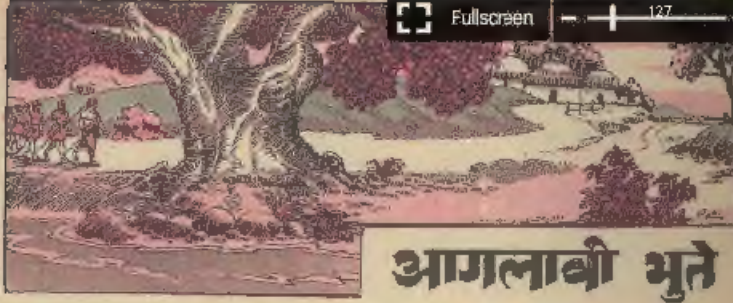
विजयपुरीचा राजा जयदेव वाला जसे वाटले की राज्यात कोणी भिकारी म्हणून असला कामत नये. ती व्यवस्था करण्याच्या हेतूने त्याने दबडी पिटविणी की राज्यातल्या सर्व गरीबांनी राजवाड्यासमोरच्या पटांगणात जमाले. प्रवाच्या अन्न, वस्त्र व घर यांची व्यवस्था करून देण्यात येईल.

ठरल्या वेळेला सद्गुणायची गरीब राजवाड्यासमोरच्या मैदानात जमा झाले. एवढ्या मोठ्या संख्येने जमा झालेल्या लोकांना पाहून राजा विचारात पडला की इतक्या लोकांची गरज भागवण्यास सजिन्नातले धन कसे पुरणार?

परंतु प्रश्न तयार होता. तो सर्व घमलेल्या लोकांना म्हणाला—"ज्वांना घर तुम्ही असेल त्यांनी पहिल्याने राजधानी सपत्ण्या दोंगरावरील इगड फोडून आणावेत. बाकी सामान दरबारातफे पुरविले जाईल."

ते ऐकून अधिकांश लोक भिकारी असूनही बेईनत करण्याची तयारी नसल्यामुळे आले तसे निघून गेले. थोडेच लोक उरले. राजाने त्या सर्वोंना कामधंद्या मिळवून रिला आणि घरे बांधून दिली.

आगलावी भुते

एकदा एका जिल्ह्याचा अधिकारी आपल्या अर्धीत असलेल्या प्रदेशातल्या प्रजेची स्थिती कळावी म्हणून खालच्या नोंकर-वर्गाबरोबर दोन्हावर निघाला. वाटेत कळोस पडू लागला. काही वेळ चालत राहल्यावर त्याला दूर टिमटिमणारे दिवे दिसले.

तो नोंकरवर्गाला म्हणाला- "ते दिवे दिसत आहेत, त्या दिशेने जाऊ या."

नोंकर म्हणाले- "मालक! ती तर आगलावी भुत आहेत. तेथे स्मशान असावे."

"काही हरकत नाही. तेथे स्मशान असेल तर जवळच गावही असणार!" अधिकारी म्हणाला.

वास्तविक ते विवेच होते व तेथे एक गावच होते. अधिकाऱ्याच्या अंगठेने काही लोकांनी जाऊन गावचा पाटील रघुजीला बोलावून आणले. पाटलाने अधिकाऱ्याला

लवून नमस्कार केला आणि त्या दिवशी अधिकाऱ्याच्या उतरण्याची व खाण्या-पिण्याची उत्तम व्यवस्था करून दिली.

उजाडल्यावर अधिकाऱ्याने गावाची पाहणी केली. गावाची स्थिती अगदी वाईट होती. जागोजागी रस्त्यात जमलेले पाणी, कचरा आणि घाण. शाळा एका पडक्या घरात होती. औषधपाऱ्याची व्यवस्था नाही.

अधिकाऱ्याने पाटलाची हुजेरी घेतली. बिचारल- "गावाची ही स्थिती आहे, तर तू काय छोपा काढीत होतास? योग्य व्यवस्था तू कां केली नाहीस? वरच्या अधिकाऱ्यांना कां कळविले नाहीस?"

"सरकार! मी कित्येक वेळा गानाची स्थिती अर्ज पाठवून कळविणी. परंतु काही फायदा झाला नाही. वरचे अधिकारी आपला वाटा मागू लागले. पिके चांगली

आहेत. आणि आतां अधिकाऱ्याची पोटे भरायला मी शेतकऱ्यांकडून कसे पैसे वसूल करणार?" रघुजी भीतभीत म्हणाला.

जिल्हाधिकारी ते उत्तर ऐकून थक्क झाला. त्याने जागच्या जागी दहा हजार रुपये मजूर करून रघुजीला दिले आणि गावात सुधारणा करण्यास त्याला आज्ञा केली. त्याला मदत करण्यासाठी त्याने ग्रामपंचायत विभागाच्या काही अधिकाऱ्यांना नेमले.

त्यानंतर जिल्हाधिकारी आपल्या दोन्हा-तर पुढल्या मुक्कामाला निघाला.

दुसऱ्याच दिवशी कोणतातरी सण होता. पाटलाच्या घरी जावईबापू, मुलगी व त्यांची मुले आली. त्यांच्याबरोबर पाटलाचा बैल गप्पात व जेवणाबद्दीत गेला. आनंदाच्या भरात पाटलाने एक हजार रुपये खर्चून मुलीसाठी एक सोन्याचा हार बनविला आणि जावईबापू व मुलांना नवीन कपडे करविले.

पाटलाच्या बायकोने तिला सोन्याचा कंबरपट्टा करून द्यावा, म्हणून हट्ट घरला. मुलीसाठी आणि जावईबापू व नातवंडांसाठी जो खर्च केला होता ती रक्कम कशी भरून काढायची पाटील या विचंचनेत असता बायकोचा तो हट्ट परविण्याचा

प्रसंग ओढवला. त्याने बायकोला सांगितले की हे सरकारी पैसे आहेत. त्यातले खर्च केल्याच तुल्यवाप्त ओगावा लागेल वगैरे. परंतु तिने तिकडे दुर्लक्ष करून सोनाराकडून उघारीवर कंबरपट्टा करवून घेतला. गाडलाजाने पाटलाला सरकारी पेशाचा वापर करावा लागला. पंचायतीच्या नोंकरांना अजुना हे कळले तेव्हा त्यांनी पाटलाकडून एक हजार रुपये कर्ज मागितले. पाटलाला निरुपाय होऊन कर्ज घ्यावे लागले.

त्यानंतर पंचायतीच्या अधिकाऱ्यांनी उरलेल्या पाच हजारात गावाच्या सुधारणेची कामे कशी पार पाडायची याची योजना केली. परंतु दहा हजाराहून कमी

एकमेव कामें पुरी होणे शक्य नव्हते. परंतु पाटलाकडे फक्त पाचच हजार उरले होते.

मध्यंतरी पाटलाच्या बायकोने एका नाणत्याचा भरगडी म्हणून नेमले होते. तो पाटलाचे खाटेखाडी ठेवलेले पैसे उचलून घळून गेला. आतमी नावभर पसरली की नोकर दहा हजार रुपये बोकून घेऊन गेला.

जिल्हाधिकाऱ्याच्या कारनावां ती बातमी घालाच त्याने पाटलाला बोलावून विचारले— "बाकी पांच हजार कोठे आहेत?"

पाटोल म्हणाला— "नव्या नोकराने दहा हजाराची रक्कम बोकून नेली." त्याच्या तोंडातून हे वाक्य बाहेर पडताच त्याचा तो नोकर जिल्हाधिकाऱ्याच्या बरातून बाहेर आला.

पाटलाने त्याला विचारले— "काय रे, सहा हजार रुपये कोठे आहेत?"

जमिकारी ज्येष्ठ करीत म्हणाला— "पाटोल, तुम्ही ते पैसे त्याची नजर पडेल ज्या बागी ठेवले होतेत. वास्तविक सर्व रुपये त्याने खोरले हा बाळ त्याच्यावर

तुम्हाला कल्पना ऐलील तसणार की हा तुमचा नोकर माझा भुलगा आहे. तुम्ही हे पैसे बरोबर खर्च करता की नाही या गोष्टीवर नजर ठेवण्यासाठीच मी त्याला तुमच्या घरी नोकरी करायला पाठविले होते. तुम्हाला हवी होती त्याची नोरी झाली खरी, परंतु त्याच बरोबर तुमचे विग बाहेर आले. तुम्ही साबकतोब पाच हजार रुपये कोळून ते घेऊन या. गावाच्या सुधारणेचे काय माझा मुलगा पाहत बईल."

पाटलाला सुटकाच नव्हती. त्यांनी आपले घर गहाण टाकून पांच हजार रुपये कर्जाक लागले व बापली मान सोडविली.

जिल्हाधिकाऱ्याने आपल्या ज्वालाच्या अधिकाऱ्यांना व नोकरांना बजावून सांगितले की आगलावी मुते कोण ते कळले का तुम्हाला? प्रजेचे पैसे स्वतःच्या फायद्यासाठी वापरणारेच वास्तविक आगलावी मुते होत.

राजाच्या चूक

राजसेन नामक एका राजाला एकुलती एक मुलगी होती. ती काळी व कुसूप होती. म्हणून बरेच दिवस तिचे लग्नच होईना. म्हणून राजाची काळजी वाढत चालली होती.

शेवटी राजाने आपला मंत्री राठुल घाला बोलवून आज्ञा केली की एका आठवड्याच्या आत मुलीकरिता चांगले स्थळ आपले पाहिजे आणि हे काम स्वतः केले पाहिजे. एका आठवड्याच्या आत एका गृणवान योग्य तरुणाला माझा जावई व्हायला तयार केले नाहीत तर मरल्या दरबारात शिरच्छाची शिक्षा दिली जाईल."

प्रधानाने रात्रदिवस हिंडून फिरून राजाला जावई मिळवून देण्यासाठी खूप खटपट केली परंतु काही फायदा झाला नाही. कारण राजाची मुलगी काळी व कुसूप असल्याचे सर्वांना माहीत होते.

म्हणून कोणी तिच्याशी लग्नाला तयार होत नव्हता. मंत्री कमी वेळ होता तरी राजाच्या राज्यात वर्षाभरानासाठी फिरून आला. परंतु तेचंदेखील एकही तरुण लग्नाला तयार होईना.

अशात नेने सहा दिवस कोटले. नवऱ्याला काळजीत पाहत प्रधानाच्या बायकोने कारण विचारले, तरी प्रधानाने खरी गोष्ट सांगितली नाही. परंतु आपली नाइत्यज होऊन शेवटी त्याने राजाचा हुकूम आणि त्याने सहा दिवस काढलेले कष्ट सर्व कृतांत सांगितला व म्हणाला— "उद्यापर्यंत योग्य जावई मिळाला नाही तर महाराज भरल्या दरबारात माझा शिरच्छेद करणार आहेत."

मंत्र्याची बायको धीन देत म्हणाली— "तुम्ही एवढी काळजी करण्याचे मुख्य कारण नाही. मी करते योग्य तो उपाय!"

तेव्हा मंत्र्याला जिवंत जीव आल्यासारखे वाटले. तो निश्चितपणे जेवून बसून राहिला. परंतु बायकोने त्याला जेवट्या घटकेपर्यंत तिचा उपाय काय तो सांगितला नाही.

दुसऱ्या दिवशी राजाने नोकर मंत्र्याच्या घरी गेले आणि राजाला चांगून त्याला दरबारात बघून घेले. राजाने भरल्या दरबारात प्रधानाला विचारले—“प्रधान, तुम्ही राजकन्येसाठी चांगले स्वतः ठरविले का?”

“महाराज, मी आपल्या परीने शिकत गेली, परंतु योग्य घर मिळाला नाही.” प्रधानाने ते उत्तर ऐकून राजाने लगेच आज्ञा केली की प्रधानाचा शिरच्छेद करण्याची तयारी करावी.

इतक्यात प्रधानाची बायको जुने फाटके लुपट नवून दरबारात एका तान्ह्या भुलाला घेऊन आली. राजाला ती प्रधानाची बायको आहे, हे माहीत नव्हते. राजाने तिचा विचारले—“कोण आपण? आपल्याला काय हवे आहे?”

भुलाने रडूनरडून सर्व घर हाक्यावर घेतले आहे. मी पुष्कळ प्रयत्न केला, परंतु मुलाचे रक्षण शक्य नाही. म्हणून माझे पती मला मारीत आहेत व ठार करण्याची धमकी देत आहेत.” प्रधानाची बायको म्हणाली. “मुलाला पोटाचा एखादा विकार असेल. एखाद्या वैद्याला दाखव. तो रवता आहे त्याला तू काय करणार? मी त्या मुलांना शिक्षा करतो.” राजा म्हणाला.

ते ऐकून प्रधानाची बायको म्हणाली—“महाराज! कोणता डाऊज आपल्या मुलीचे लग्न जमत नाही त्याला कारण तिच्यातच काही वेगुण्य असेल, परंतु कारणास्तव प्रधानाला शिरच्छेदाची शिक्षा का? मी त्यांचीच बायको!”

ते ऐकून दरबारातले सर्व लोक हसू लागले. राजाला आपली चुक कळली. त्याने लगेच प्रधानाला मुक्त केले आणि त्याची क्षमा मागितली.

स्वर्ग व नरक

सोमवर्मा नामक एका श्रमंत राजाने आपल्या आयुष्यात काही कौशल्याही प्रकारचा दानधर्म केला नाही. जेव्हा वसंत जेव्हा त्याच्या शोधापै आले तेव्हा त्याला एक उपाय सुचला. तो पंचवृतांना म्हणाला—“मी आपल्या सर्व शपथीतना अर्धा भाग आपल्या मुलाच्या नाथी विहून देऊन बाकी अर्धा दानधर्म करण्यासाठी आपल्या मृत्युपत्रात लिहिणार आहे. तुम्ही थोडा वेळ थांबा!”

“आम्हांला तो अधिकार नाही, यमधर्मातच विचार.” वसंत म्हणाले.

सोमवर्मा आपल्या मुलांना म्हणाला—“मी जिवंत होऊन आपले वस्तुपत्र लिहिणार आहे. म्हणून माझा संतुष्टकार करू नका.” त्याने बघाकडे अचरी मागितला, तो त्याने दिला.

सोमवर्माच्या मुलांनी विचार केला की वडील जिवंत होऊन परत येतील तर अर्धे राज्य दान धर्म करून टाकतील व त्यांना अर्धेच ठरेल. म्हणून त्यांनी दाहसंस्काराची तयारी केली. परंतु मध्यंतरी सोमवर्मा उठून बसला व चागावून त्याने सर्वेच राज्य दानधर्म करायला म्हणून मृत्युपत्रात लिहिले. म्हणून त्याला स्वर्गाचाही भागी.

